

Saavutettavuus, moninaisuus, yhdenvertaisuus?

Päivitetty 12.10.2015

Kirjallisuuslista kulttuurituotannon lehtoreille

Tämä kirjallisuuslista on Kulttuuria kaikille -palvelun kokoama vinkkilista kulttuurituotannon lehtoreille. Kirjallisuuslistan teoksia voi käyttää opetuksen tukena tai oman ammattitaidon kehittämiseen. Listan kirjoja voi mielellään myös lisätä esimerkiksi opiskelijoille tarjottaviin kurssikirjallisuuslistoihin. Osa kirjoista löytyy korkeakoulujen kirjastoista sekä yleisistä kirjastoista ja suurin osa niistä on luettavissa internetissä.

Suosittellemme lehtoreita lukemaan itse ainakin nämä julkaisut:

- *Tapahtumia kaikille! Opas saavutettavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen.*
 - Hyvä kulttuurialan saavutettavuuden yleisteos, jossa otetaan huomioon eri taidelajien näkökulmat.
 - [http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus tietopaketit ja oppaat festivaalit](http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_festivaalit)
- *Normikriittinen opetusmateriaali Älä oleta*
 - Yleisteos moninaisuudesta ja normikriittisyydestä
 - suunnattu erityisesti opettajille
 - <http://normit.fi/wp-content/uploads/2013/06/AlaOletaNormitnurin.pdf>

Kirjallisuuslista teemoittain

Pedagogiikka ja tutkimus

Suoranta, Juha & Rynnänen Sanna 2014. *Taisteleva tutkimus*. Into kustannus Oy.

Bromseth, Janne & Darj, Frida (red.) 2010. *Normkritisk pedagogik. Makt, lärande och strategier för förändring*. Uppsala universitet, Centrum för genusvetenskap.

Break the norm. Methods for studying and working with norms in general and the heteronorm in particular 2009. RFSL Ungdom, The Living History Forum. (julkaistu ensin ruotsiksi nimellä *Bryt!*)

http://www.rfslungdom.se/sites/default/files/media/breakthenorm_0.pdf

http://www.rfslungdom.se/sites/default/files/media/bryt_upplaga3.pdf

Kekäläinen, Kekäläinen & Kakko, Sofia-Charlotta / Vaikuttava sirkus –hanke (toim.) 2013. Opas sirkuksen hyvinvointivaikutusten tutkimukseen. Tutkivan teatterityön keskus. Tammerprint Oy.
<http://www.uta.fi/cmt/index/Opas-sirkuksen-hyvinvointivaikutusten-tutkimukseen.pdf>

Tapahtumat

Kaartinen, Sini ja Linnapuomi, Aura 2014. *Tapahtumia kaikille! Opas saavutettavan kulttuurifestivaalin järjestämiseen*. Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 2/2014. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja Finland Festivals ry. 1. painos.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_festivaalit

Kulttuuria kaikille -palvelu 2014. *Tapahtumien saavutettavuuden ja moninaisuuden tarkistuslista*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tarkistuslistat_arvioinnin_tueksi_tapahtumat

Teatteri

Linnapuomi, Aura; Paqvalén, Rita; Salovaara, Sari ja Turpeinen, Iida 2014. *Teatteria kaikille! Opas teattereille saavutettavaan toimintaan*. Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 1/2014. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja Suomen Teatterit ry. 2. uudistettu painos.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_teatterit

Linnapuomi, Aura; Paqvalén, Rita; Salovaara, Sari ja Turpeinen, Iida 2013. *Teattereiden saavutettavuuden tarkistuslista*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja Suomen Teatterit ry.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tarkistuslistat_arvioinnin_tueksi_teatterit

Pietilä, Pia-Tuulia 2008. *Tekstiä teatterissa? Tietopaketti teatteritekstityksestä*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_teatterit

Viestintä

Linnapuomi, Aura ja Salonlahti, Outi 2015. *Entä saavutettavuus? Ohje kulttuurikohteen saavutettavuudesta viestimiseen*.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_viestinta

Salo, Outi 2013. *Viestintää kaikille - Saavutettavan viestinnän opas kulttuuritoimijoille*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. 2. päivitetty painos.
http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tietopaketit_ja_oppaat_viestinta

Kulttuuria kaikille -palvelu 2012. *Viestinnän saavutettavuuden tarkistuslista*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo.
[http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus tarkistuslistat arvioinnin tueksi kulttuurikohteet yleisesti](http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tarkistuslistat_arvioinnin_tueksi_kulttuurikohteet_yleisesti)

Moninaisuus

Normikriittinen opetusmateriaali Älä oleta

Normit nurin! -hankkeen tuottama opas sisältää ehdotuksia siitä, miten oppilaitoksia ja opetusta voitaisiin päivittää. Se esittelee keinoja puuttua syrjiviin normeihin ja tehdä koulusta yhdenvertaisempi oppimisympäristö kaikille. Kirja on tarkoitettu opettajille, mutta se on käyttökelpoinen kenelle tahansa, joka työskentelee nuorten parissa. Teoksesta on tehty myös ruotsinkielinen käännös Anta int'.

<http://normit.fi/wp-content/uploads/2013/06/AlaOletaNormitnurin.pdf>

Painetut kirjat tilattavissa SAKKI ry:n hallintosihteeriltä (osoite vuoden 2015 alussa: sara.siponmaa@sakkinet.fi)

Abu-Hanna, Umayya 2012. *Multikulti – monikulttuurisuuden käsikirja*. Siltala.

Löytty, Olli 2011. *Kulttuurin sekakäyttäjät. Esseitä*. Teos.

Motturi, Aleksander 2007. *Etnotism. En essä om mångkultur, tystnad och begäret efter mening*. Glänta produktion.

Lahtinen, Emmi & Paqvalén, Rita 2014. *"Hurjan paljon enemmän queer!". Seksuaali- ja sukupuolivähemmistöjen toiveita ja kokemuksia taide- ja kulttuuritarjonnasta*. Kulttuuria kaikille -palvelun julkaisuja 3/2014. Kulttuuria kaikille -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry. 1. painos.

[http://www.kulttuuriakaikille.fi/moninaisuus tutkimukset ja raportit](http://www.kulttuuriakaikille.fi/moninaisuus_tutkimukset_ja_raportit)

Esposito Yussif, Giovanna 2012. *Report on peer-led voluntary initiatives in Finnish museums. Reviewed cases: Kulttuuriluotsi and Kultu*. Culture for All Service / Community relations and development Kehys. Finnish National Gallery.

[http://www.kulttuuriakaikille.fi/cultural diversity research and reports](http://www.kulttuuriakaikille.fi/cultural_diversity_research_and_reports)

Kähkönen, Kirsi 2012. *Vammaisten ihmisten kokemukset taide- ja kulttuuripalvelujen käyttäjinä - Kyselyyn ja haastatteluihin perustuva selvitys vuonna 2011*. Kulttuuria kaikille -palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo.

[http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus tutkimukset ja raportit kulttuuriala yleisesti](http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tutkimukset_ja_raportit_kulttuuriala_yleisesti)

Att störa homogenitet 2013. Toim. Anna Furumark. Nordic Academic Press.

Genusförbart. Inspiration, erfarenheter och metoder för mångfald i museiarbetet 2014. Toim. Katherine Hauptman & Kerstin Näversköld. Nordic Academic Press.

Kulttuuripolitiikka

Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus – Loppuraportti. Opetus- ja kulttuuriministeriön Taiteen ja kulttuurin saavutettavuus -työryhmä (2009-2013) esittää loppuraportissaan eri tahoille useita toimenpiteitä oman kielen ja kulttuurin ylläpitämisen ja kehittämisen sekä taiteen ja kulttuurin saavutettavuuden ja moninaisuuden edistämiseksi. Opetus- ja kulttuuriministeriön työryhmämuistioita ja selvityksiä 2014:15 http://www.minedu.fi/OPM/Julkaisut/2014/Taiteen_ ja_kulttuurin_saavutettavuus.html?lang=fi

Karhunen, Paula 2013. *Maahanmuuttajataiteilijat taiteen tukijärjestelmässä.* Taiteen edistämiskeskus.

Kuinka eri kieliryhmiin kuuluvat taiteilijat tulevat kohdelluiksi taiteen tukijärjestelmässä ja taidepolitiikassa? Toteutuuko tasa-arvo vai jääkö jokin hakijaryhmä tukipolitiikassa katveeseen? Onko suomalainen apurahajärjestelmä mono- vai monikulttuurinen? Tutkimuksessa selvisi mm., että eri kieliryhmiin kuuluvat hakijat saavat valtion taidetoimikuntien apurahoja hakijaosuuttaan vastaavasti.

<http://www.taike.fi/documents/10921/0/Maahanmuuttajataiteilijat+taiteen+tukijarjestelmassa.pdf>

Talaskivi, Katri 2013. *"Hyvä mahdollisuus meikäläiselle, joka ei voi ihan kilpailla suomalaisten kanssa"*. Pro gradu, Jyväskylän yliopisto.

Valtion apurahat monikulttuurisiin taidehankkeisiin: taiteen edistämistä vai kotouttamispolitiikkaa? Tutkielmassa käsitellään haasteita, joita ulkomaalaistaustaiset taiteilijat kokevat kohdanneensa pyrkiessään suomalaiselle taiteen kentälle, sekä sitä, millaisiin tarpeisiin valtion apurahat monikulttuurisiin taidehankkeisiin heidän mielestään vastaavat.

http://www.kulttuuriakakille.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/Valtion_apurahat_monikulttuurisiin_taidehankkeisiin.pdf

Rensujeff, Kaija 2011. *Käsin, sävelin, sanoin ja kuvin. Saamelaiset taiteilijat Suomessa.* Taiteen keskustoimikunta.

Raportissa käsitellään mm. saamelaisen taiteilijakunnan kokoa, demografista rakennetta ja taiteenaloittaista jakautumista ja tarkastellaan valtion, saamelaiskäräjien ja saamelaisneuvoston taiteilijatuken jakautumista saamelaisille taiteilijoille. Julkaisuun on koottu tietoa myös saamelaisten taiteilijoiden ja asiantuntijoiden osallistumisesta valtion taidetoimikuntien vertaisarviointiin, saamelaisille myönnettyistä valtionpalkinnoista, valtion ylimääräisistä taiteilijaeläkkeistä ja saamelaisista läänintaiteilijoista.

<http://www.taike.fi/documents/10921/0/Rensujeff+38+11.pdf>

Saukkonen, Pasi 2013. *Monikulttuurisuus ja kulttuuripolitiikka Pohjois-Euroopassa.*

Kulttuuripoliittisen tutkimuksen edistämissätiö Cuporen verkkojulkaisuja 19/2013.

Selvityksessä esitellään ja analysoidaan monikulttuurisuuslinjauksia Ruotsissa, Tanskassa, Norjassa ja Alankomaissa sekä verrataan Suomea näihin maihin. Monikulttuurisuuslinjauksilla tarkoitetaan etnisten ja kulttuuristen vähemmistöjen sekä niihin kuuluvien ihmisten asemaa yhteiskunnassa ja kulttuurisia oikeuksia sekä julkisen vallan toimia näiden oikeuksien toteutumisen edistämiseksi.

<http://www.cupore.fi/documents/MonikulttuurisuusJaKulttuuripolitiikkaPohjoisEuroopassa4.pdf>

Strateginen työ ja suunnittelu

Salonlahti, Outi & Salovaara, Sari, 2014. *Kaikkien taidemuseo? Raportti Kaikkien taidemuseo -strategian toteutumisesta Valtion taidemuseossa 2009–2013*. Kulttuurialue -palvelun julkaisuja 4/2014. Kulttuurialue -palvelu / Yhdenvertaisen kulttuurin puolesta ry ja Kansallisgalleria.

[http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus tutkimukset ja raportit museoala](http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tutkimukset_ja_raportit_museoala)

British Council 2013. *Kohti yhdenvertaisempia kulttuuripalveluita*.

(saatavilla myös ruotsiksi ja englanniksi)

[www.kulttuuriakaikille.fi/doc/monikulttuurisuus kansio/Kohti_yhdenvertaisempia_kulttuuripalveluita.pdf](http://www.kulttuuriakaikille.fi/doc/monikulttuurisuus_kansio/Kohti_yhdenvertaisempia_kulttuuripalveluita.pdf)

Virtanen, Sami 2014. *Design for All -suunnittelun kaleidoskooppi - ehdotus Design for All -perusteisesta osallistavan suunnittelun toimintamallista*. Laurea-ammattikorkeakoulu.

Mikä on saavutettavuusratkaisuista hyötyvien vammaisten ja ikääntyneiden käyttäjien asema asiointi- ja toimimistilojen suunnittelussa? Millaisia edellytyksiä tarvitaan Design for All -perusteiseen osallistavan suunnittelun toimintamalliin toteuttamiseksi? Toimintamallin tavoite on saada tilaajat/hankkijat, suunnittelijat, järjestöt ja päättäjät tietoisiksi saavutettavuudesta ja sen antamista mahdollisuuksista.

<http://www.theseus.fi/handle/10024/73805>

Salovaara, Sari & Tuura, Kristiina 2009. *Kaikkien taidemuseo. Saavutettavuus ja diversiteetti Valtion taidemuseossa 2009–2013*. Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet Kehys. Valtion taidemuseo.

http://www.kansallisgalleria.fi/wp-content/uploads/2014/04/15776_kaikkien_taidemuseo.pdf

Muita

Tarkistuslista esteettömän koulutuksen järjestäjälle. Kulttuurialue -palvelu / Kehittäminen ja yhteiskuntasuhteet KEHYS. Valtion taidemuseo.

[http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus tarkistuslistat arvioinnin tueksi koulutusten jarjestaminen](http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tarkistuslistat_arvioinnin_tueksi_koulutusten_jarjestaminen)

Satakunnan ammattikorkeakoulu, Autismi- ja Aspergerliitto ry sekä Suomen erityisherät ry 2014. *Tilojen esteettömyyskartoitus aistit huomioiden - Tarkistuslista avuksesi*

Tarkistuslistan avulla voidaan eritellä, mitkä asiat tilassa tuottavat aistiärsytystä ja mitkä tekijät puolestaan ovat aisteille erityisen miellyttäviä. Samalla päästään arvioimaan, miten tilasta voitaisiin tehdä entistä aistiystävällisempi.

[http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus tarkistuslistat arvioinnin tueksi kulttuurikohteet_yleisesti](http://www.kulttuuriakaikille.fi/saavutettavuus_tarkistuslistat_arvioinnin_tueksi_kulttuurikohteet_yleisesti)